

Сергій ПАВЛЕНКО:
«Матеріали до історії,
етнографії Чернігово-Сіверщини»

Сергій Олегович Павленко – відомий чернігівський, журналіст, історик, редактор історико-краєзнавчого журналу «Сіверянський літопис». Він готує до видання свою нову книгу «Матеріали до історії, етнографії Чернігово-Сіверщини». Статті з неї він люб'язно надав для публікації нашій газеті. Вказуються дати, коли написано ці тексти.

Кіно... під куполом Катерининської церкви

У 1696 р. українські козаки, очолювані чернігівським полковником Яковом Лизогубом, взяли неприступний для російської армії Азов. З того походу не повернулося додому більше 1000 військовиків. На їхню честь та мужнього полковника Я. Лизогуба, який помер у 1698 р., у Чернігові збудовано Катерининську церкву. У радянські часи у ній був музей, а з 2006 року церковним приміщенням стала опікуватися козацька православна громада. Фактично це став головний храм для усієї козацької спільноти України.

Величний п'ятибанный кафедральний собор вражає гостей обласного центру не тільки своєю красою, історією, а й незвичним феноменом, який важко пояснити.

– Мені було ще років 6, коли одна церковна бабуса-служниця розповіла про те, що у куполах бачила якісь картини, – каже помічник голови козацької парафіяльної ради Олександр Захарчук. – Як став працювати у храмі, згадав її слова і вирішив побувати там, нагорі. Я був вражений побаченим!

... Вузьким проходом по крутих сходах, що зроблені у мурованій стіні собору, пробираюся із супроводжувачами до куполів. Через деякий час зовсім зникає денне світло і мене просять заплющити очі, аби швидше звик до темряви. Це і роблю. Невдовзі вибираємося у підкупольний простір. Спочатку нічого не видно. А потім проявляються дерев'яні конструкції, балки, крокви, що утримують куполи. Помічаєш одну, другу, третю дірочку у мідних пластинках. Через них, мов лазером, б'ють усередину потужні промені. Ще придивляєшся... І замираєш від подивування: то тут, то там проявляються-видніються зображення куполів Катерининського храму. Таке враження, ніби десь вгорі церкви встановлена відповідна телекамера, і вона передає на проектор відеокартинку верхів'я церковної споруди.

– Тут уже були гості із Польщі, Німеччини, Франції Латвії, – розповідає голова парафіяльної ради козацького кафедрального собору святої Катерини Віктор Левченко. – Думали, що ми у церкві встановили якусь апаратуру. Але насправді нічого цього нема, крім оцих дірочок, крізь які струмені яскраве світло. Я думав, що це будівельники у мідних пластинках пробрили цвяхами отвори. Однак... доторкнувшись до них. Вони – не загорені, а ніби пропалені. Але як газозварювальним апаратом можна щось подібне зробити у сталевому листі, але ж не в мідному.

Обходимо затемнений внутрішній простір куполів. Враження додаються:

– Бачите он в тому місці хмарки?

– А ось видно купол Чернігівського колегіуму!

– А тут придивіться – образ великомучениці Катерини...

– Є легенда, що коли церкву будували, то козаки знайшли на цьому місці хреста, – говорить О. Захарчук. – Той, хто доторкався до нього, жив довго. І от одного дня я привів сюди, на гору, делегацію паломників. Тільки ми піднялися на гору – на горішній стіні проявився яскравий золотистий хрест. Усі почали хреститися, прикладати до нього свої руки і загадувати бажання. Одна дівчинка йшла позаду і не зрозуміла, що робили старші. Якраз перед нею зображення хреста мов випарувалося. Коли їй розповіли, що люди бачили, дівчинка сказала: «Я теж хочу покласти руку на хрест». І сталося диво. Хрест знову чітко проявився. І тільки дівчинка поклала на нього руку, він недовзі як розчинився.

– Яка природа цього феномену? – запитую у моїх супроводжувальників. Як з'ясувалося, тут уже були і науковці, і будівельники – і всі вони не можуть дати однозначної відповіді, як чітко зовнішнє зображення передається пучком світла у внутрішній простір куполів.

– Є легенда, що через Чернігів проходить 7 вітрів, – дає свою версію О. Захарчук. – Ось вони б'ють по куполах нашої церкви, яка збудована у сильному енергетичному місці. Тут енергія йде вгору і вниз. Зіткнувшись із п'ятьма куполами, вітри змінюють напрями. Відбувається завихнення повітря, у якому дуже багато вологи (поряд Десна. – Авт.). І ось таким чином відбувається відзеркалення...

Як би там не було, цей феномен додає 300-річному собору своєрідності і загадковості. Уже багато атеїстів, побачивши незвичні зображення, вирішили пройти обряд хрещення.

23. 05. 2013 р.

Чернігівський літописець Андрій Курданов

Керівник Чернігівського районного осередку Національної спілки краєзнавців України Андрій Леонідович Курданов багато років розкриває невідомі сторінки минулого району. З цією метою ним запроваджено ведення «Літописів територіальних громад».

Ось, зокрема, «Літопис Новобілоуської сільської громади» в трьох частинах обсягом 200 сторінок. Перша її частина є розширеним літописом сіл від давнини до сьогодення, друга – хроніка втрат воїнів-земляків у роки Другої світової війни.

Це була копітка і виснажлива робота. Для уточнення даних Андрій Курданов широко використав інформацію Інтернет-сайтів спеціалізованих архівів. Третя частина книги вміщує уточнену інформацію про бойові нагороди ветеранів війни. І тут без архівів теж не обійшлося.

Видання дивує тим, що до нього внесені матеріали із чернігівських газет за період з 1896 по 1941 рік, які перебувають у Національній бібліотеці України імені В. Вернадського, де не один день працював з часописами Андрій Леонідович. Це списки мешканців козацької доби, дев'ятнадцятого і двадцятого століть, інші різноманітні статті інформаційного і нарисового характеру.

«Літопис долі та днів минулих. Про бойові нагороди воїнів-земляків» – третя книга у двох частинах, підготовлена і видана до 75-ї річниці Перемоги над нацизмом. Укладачі двотомника журналістка Ганна Григорівна Адруг-Дараган і Андрій Леонідович, працюючи з архівними документами, розкрили важкі й драматичні військові долі, які інколи були незвичайними. Укладачі наводять нагородні листи, зміст яких стискає від болю серце.

Збірник документів і матеріалів «Долі репресованих земляків. Чернігівський район» також підготовлений і виданий з ініціативи Андрія Курданова і за безпосередньої його участі. У передмові до книги обсягом 712 сторінок кандидат історичних наук, відомий краєзнавець Сергій Горобець зазначив: «Метою цієї роботи є систематизація даних про жертв політичних репресій в Україні 1918 – 1952 рр. Із великої маси архівних документів опрацьовано невеликий відсоток справ, над якими працювали історики, краєзнавці, вчителі, бібліотекарі, дослідники-аматори, небайдужі жителі Чернігівського району». Ця книга і «Літописи» презентувалися в багатьох селах Чернігівського району, в обласній бібліотеці імені В. Г. Короленка.

Андрій Леонідович згрупував навколо себе краєзнавців – Віру Зайченко, Олександра Ляшева, Юрія Дахна, Івана Кирієнка, Юрія Ярошенка, Сергія Горобця, Володимира Сапона, Костянтина Матвієнка, Олександра Молибогу, які стали авторами книг про рідні їм села. Побачили світ об'ємні збірники статей і матеріалів, присвячені Шестовиці, Дніпровському, Пакулю, Седневу, Старому Білоусу, створені відеоматеріали про Чернігівський район, єдина в області

відеосерія «Відомі земляки».

Андрій Курданов розпочав пошуки даних про уродженців Чернігівського району, які з червня 1941 року на фронті війни, поп-ри всю мужність, потрапили до німецького полону. Робота в цьому напрямку ще не завершена. попереду нові відкриття. Так само, як по завершених роботах над складанням «Літопису Хмільницької сільської громади», в ході якої Андрій Леонідович знайшов цікаві і маловідомі матеріали про відомого вченого в галузі ракетної техніки Михайла Янгеля, уродженця села Рижки Чернігівського району, і трьох червоноармійців 1941 року – Петра Отроценка та Олексія Жабинського з села Рябці і Федора Атроценка з села Хмільниця Чернігівського району, безпідставно репресованих під час війни.

Дружні і творчі стосунки об'єднують обласну бібліотеку ім. В. Короленка і Чернігівський районний осередок Національної спілки краєзнавців України, який, не лише презентує свої книги в читальному залі бібліотеки, а й дарує видання місцевих краєзнавців. Лише цього року до фонду головної книгозбірні нашої області надійшли збірка документів та матеріалів «Літопис громади. Хроніка втрат, бойові нагороди ветеранів. Новобілоуська сільська громада» (підготував Андрій Курданов), історико-архітектурний нарис Олександра Бондаря «Троїцька церква в Новому Білоусі», біографічний нарис Олександра Молибоги «Іван Григорович Андрієнко. Від солдата до ветерана», dvd-диски із серії «Село на нашій Україні».

Людмила СТУДЬОНОВА,
бібліотекар відділу краєзнавства
ОУНБ ім. В. Короленка

В'ячеслав Пухтинський, педагог, краєзнавець

В'ячеслав Костянтинович Пухтинський народився 14 грудня 1888 р. в Чернігові, кандидат історичних наук, викладач німецької мови та латини, краєзнавець. Автор спогадів про Чернігів «Дней минувших были и анекдоты».

Закінчив Чернігівську гімназію (1907), історико-філологічний інститут в Санкт-Петербурзі, відділення стародавніх мов (1912). Викладач 6-ї чоловічої гімназії м. Київ (1912-1920), вчитель географії, іноземних мов у різних навчальних закладах (1920-1922), контролер-інструктор в Ніжинській округній Держстраху (1925-1927), райінспектор народної освіти в Ніжинському районі (1927-1928), викладач німецької мови (1929-1937), старший викладач німецької та латинської мов Ніжинського інституту народної освіти (1937-1941).

«Аполлон серед муз». Так іронічно називав себе у спогадах про Го-

голівський виш Вячеслав Пухтинський, котрий з 1929 по 1935 роки завідував його бібліотекою і до 1941 року викладав німецьку та латинську мови.

Науковий і літературний хист, почуття гумору допомагали йому зберігати інтелігентне ставлення до колег у тернистих життєвих обставинах. Корінного чернігівця, двоюринина з походження, випускника Петербурзького інституту звинувачували навіть у носінні краватки як пережитка минулого добільшовицького періоду.

16 грудня 1940 року відбувся його блискучий захист кандидатської роботи на тему «До історії римського нобілітету. Ambitus в античному Римі», яку Пухтинський присвятив пам'яті нещодавно померлого наукового керівника професора І. Г. Турцевича.

У вересні 1941 року Ніжин стає частиною окупованої території. Дружина Пухтинського тяжко хворіє, дочка Єлеонора закінчує вісім класів. Щоб утримувати сім'ю, Вячеслав Костянтинович відгукується на запрошення німецької влади й працює науковим співробітником Ніжинського архіву. Як і в інститутській бібліотеці, він впорядковує місцевий архів. Одночасно, чи за власним бажанням, чи за розпорядженням директора, Пухтинський пише німецькою мовою історичні нариси про культурні пам'ятки Чернігово-Ніжинщини, друкує декілька культурологічних статей у місцевій пресі.

Таку діяльність у жовтні 1943 року військовий трибунал 60-ї армії інкримінує як співробітництво з

окупантами і засуджує Пухтинського на 10 років виправно-трудових таборів у Мордовії. Там він перебував до 1955 року.

Після амністії з 1 лютого до 1 жовтня 1956 року Пухтинський займає свою останню посаду – вчителя іноземних мов Седнівської школи Чернігівського району.

Пухтинський помер і похований у 1980 році в Ніжині.

До 130-річчя з дня народження викладача-філолога, кандидата історичних наук, краєзнавця та завідувача бібліотеки Ніжинської вищої школи завідувачка відділом обслуговування бібліотеки нашого вишу Галина Осіпова зініціювала й провела день пам'яті В. К. Пухтинського на основі його архіву, який зберігається в Чернігові. Її наукову розвідку можна прочитати в часописі «Література й культура Полісся».

Колегу підтримали Ірина Левченко та Юлія Ліпінська, директор бібліотеки Олександр Морозов, родичка нашого героя зі Старо-Білоуського історичного комплексу «Музей-садиба П. Г. Березовського» Олена Малишко.

Ніжинці повертають ім'я видатного земляка в науковий і культурний обіг. Серед інших імен українських діячів бібліотечної справи України, воно увійшло до науково-довідкового видання «Історія української бібліотечної справи в іменах (кінець XIX ст. – 1941 р.)» (Київ, 2017).

Надія ОНИЩЕНКО
Ніжин
Спільнота «Чернігівщина
в житті славетних»